

Wat heeft de meeste impact in het onderwijs?

Sterke leerlingen zijn het resultaat van sterke leraren in een sterke school? Niet alles wat gedaan wordt in het onderwijs kan top zijn! Wie of wat maken het verschil? Wat is de impact die je als school realiseert? Deze vragen waren aanleiding voor professor John Hattie om zijn mega-onderzoek naar excellent onderwijs te starten. Bent u nieuwsgierig naar de uitkomsten?

Tekst:
Marcel Bogaarts,
Frank Stienissen

In één zin is het onderzoek van Hattie te omschrijven als: het gaat om 'leren zichtbaar maken' voor leerling, leraar en schoolleiders. Het werk biedt een wetenschappelijk onderbouwde, hanteerbare aanpak waarin kwaliteitsontwikkeling, professionele ontwikkeling en organisatieontwikkeling hand in hand gaan.

Professor Hattie begon zijn carrière als leraar. Naast zijn lestaken kwam hij al studierend in het wetenschappelijk onderzoek terecht. In Nieuw-Zeeland werd hij de leider en inspirator van onderzoeks- en onderwijsverbeterprogramma's die gericht waren op verbetering van het onderwijs voor alle kinderen. Om dit project een zo groot mogelijke kans van slagen te geven wilde hij precies in kaart brengen wat 'ertoe doet' in onderwijs. Hattie wilde weten welke invloed leerlingkenmerken, thuiskenmerken, schoolkenmerken, leraarkekenmerken, inhoud en opbouw leerplan en wijze van lesgeven door de leraar op het onderwijssucces had. Op sommige aspecten heeft een school weinig invloed: denk aan de sociaal-culturele status van een wijk waarin in een school staat of de architectuur van een bestaand schoolgebouw. Andere zijn wel te beïnvloeden.

Veel leraren en schoolleiders hebben een aardig idee van de dingen die ertoe doen. Aan het belang van 'feedback geven' zal niemand twifelen. Hattie gebruikt de maat 'effectgrootte' (EG) om de verschillende invloeden met elkaar te kunnen vergelijken. Hoger dan 0,40 duidt op een positief effect. Voor het geven van feedback aan leerlingen is de effectgrootte 0,75. De positieve invloed van de (pedagogische) relatie leraar-leerling heeft een EG van 0,72 en de effectgrootte van coöperatief versus individueel leren is 0,52. Zittenblijven heeft een negatief effect (-0,13). De vertwijfelde opmerking van een leerkracht die daarop zegt: 'En waarom blijven er bij ons op school dan nog kinderen zitten?', acht Hattie dus volledig legitiem.

De belangrijkste factor

De grootste beïnvloedende factor die Hattie vond, gaat echter niet over de inrichting van de school, de stijl van leidinggeven of het lesgeven, maar over de leerlingen zelf. Heel concreet: hoe goed zijn leerlingen in staat om hun eigen leerresultaat te voorspellen (EG 1,44)? Met andere woorden: hoe zichtbaar is het eigen leerproces voor de leerlingen? Volgens Hattie is de invloed van deze factor te vertalen in drie maal de leerwinst die normaal in een jaar geboekt wordt. Critici voeren aan dat 'het eigenaarschap van leerlingen over hun eigen leerproces' een moeilijk door het onderwijs te beïnvloeden factor is (een leerling heeft dat nu eenmaal of niet), maar Hattie stelt dat dit wel degelijk het geval is. Hattie: "Als de invloed van eigenaarschap en grip op je leerproces voor leerlingen er dusdanig toe doet, dan is dit ook de kans én de opdracht voor het onderwijs, school en leraar om langs die weg echt impact te hebben."

Van theorie naar praktijk

Met het verschijnen van *Visible Learning*, de bundeling van metastudies van meta-analyses, had professor Hattie in 2009 een bijzondere krachttoer volbracht. Het werd een internationaal invloedrijk boekwerk waarvoor hij alom bewondering oogstte.

Professor John Hattie

Toch vond Hattie dat hij nog niet klaar was. Hij wilde niet alleen de theoretische onderbouwing aanreiken, hij wil ook daadwerkelijk de praktijk van het onderwijs verbeteren. Dit werd het onderwerp van het volgende project, 'Visible Learning Plus'. Het boek *Visible Learning for Teachers* (in het Nederlands: *Leren Zichtbaar Maken*) is een neerslag hiervan en biedt een groot aantal concrete handvatten om zijn inzichten in de praktijk van alle dag te realiseren.

Voor professor Hattie staat 'impact' creëren daarbij centraal. Impact ontstaat in de interactie tussen leraar en leerling of tussen directeur en leerkracht. De aanpak die Hattie hiervoor ontwikkelde vat hij samen onder het begrip 'impactcyclus'. Een impactcyclus start met de vraag naar de 'beoogde impact'. Stap één is de vraag stellen: hoe wil je als school, team, leraar van toegevoegde waarde zijn voor je leerlingen? In veel teams levert dit al volop stof tot nadenken. Zeker wanneer de tweede stap gezet wordt: hoe kun je de beoogde impact zichtbaar maken? En: hoe meten en weten we of we deze impact realiseren?

In deze vragen wordt een essentie in het werk van Hattie zichtbaar: neem niet zomaar iets aan, maar ga naar de empirie, de waarneembare werkelijkheid. Immers, onderwijs is te waardevol om 'slordig' met de feiten om te gaan! Wanneer in beeld is gebracht welke impact beoogd wordt en in welke mate die wordt gerealiseerd, kunnen gerichte acties volgen om het onderwijs nog beter te maken.

Samenwerkende leraren

Uit Hattie's onderzoek blijkt ook dat je geen goede of excellente leraar wordt in de schoolbanken. Professionele ontwikkeling (EG 0,51) 'tussen de schoolbanken' blijkt minstens zo belangrijk. Maar niet alle professionalisering doet ertoe. Alleen leraren die met de juiste focus op de beoogde impact samenwerken aan oplossingen voor hun praktijk blijken grote winst te boeken. Hattie: "Wat willen we leerlingen meegeven als team en als school? Zonder de antwoorden op deze vragen scherp te hebben verwoord, worden samenwerkingsactiviteiten snel ongericht en boeten ze aan kracht in." In dit kader waarschuwt Hattie voor het gevaarlijke fenomeen van de lamme en de blinde. Door te geringe aandacht voor voldoende kwalitatieve input in het leer-ontwikkelproces van leraren onderling, kan een ongewenste situatie versterkt worden. "Startende leraren bijvoorbeeld passen zich vaak binnen een jaar aan de zittende groep collega's aan en laten veel van hun idealen en creativiteit los." In het primair onderwijs geven veel directies en bestuurders aan de werkwijze met de impact-cycli een volgende stap in het opbrengst- en handelingsgericht werken te vinden. Hattie verbindt het doel van onderwijs: zichtbaar lerende leerlingen met professionele ontwikkeling van leraren en een resultaatgerichte houding ten opzichte van de opbrengsten van onderwijs. Deze combinatie lijkt een belangrijke volgende stap in de Nederlandse onderwijsontwikkeling.

Een preview van het boek *Leren zichtbaar maken* downloaden?

www.lerenzichtbaarmaken.nl/gratis-ebook. Voor een lijst van effecten op prestaties, zie: www.lerenzichtbaarmaken.nl/effectgroottes.

Ontwikkel met uw team een repertoire om 'leren zichtbaar te maken' en een gewoonte om op basis van informatie (empirische feiten) te discussiëren.

Feiten

Een belangrijke thematiek in veel scholen betreft de houding van leerlingen. Volgens Hattie kan dit heel eenvoudig 'zichtbaar' gemaakt worden door een aantal flitsinterviews af te nemen met één vraag: 'Wat is een goede leerling?' Met smartphone (of tablet) in de hand stel je deze vraag aan enkele (bijvoorbeeld vijf) collega's, leerlingen (en ouders misschien). Speel deze opnamen af in het teamoverleg. Neem vervolgens 1 à 2 minuten denk-/schrijftijd en rond de ongetwijfeld hierop volgende discussie af met conclusies. Hiermee wordt informatie toegankelijk voor beleids- en onderwijsbesluitvorming.

Kritische succesfactoren om te komen tot vervulling in het leren

Hoe stemmen we ons onderwijs zo goed mogelijk af op ontwikkelings- en ondersteuningsbehoeften van leerlingen? Hoe zorgen we voor optimale leerprestaties? In het boek *Leren zichtbaar maken* beschrijft John Hattie welke kritische succesfactoren een positieve invloed hebben op het leren en ontwikkelen van leerlingen.

Leren zichtbaar maken

Uitgever: Bazalt
Omvang: 320 pagina's
ISBN : 978-94-6118-197-8
Prijs : € 54,-

Verkrijgbaar via www.bazalt.nl.

Tekst:
Sjoerd Verheijden, Bureau Wolters
www.bureau-wolters.nl

Hattie deed meer dan 15 jaar uitgebreid onderzoek naar wat feitelijk werkt op scholen om het onderwijs te verbeteren. Hij vergelijkt in zijn boek de resultaten van meer dan 800 meta-studies, waarbij miljoenen leerlingen zijn betrokken. Het boek is echter geen droge opsomming van wetenschappelijke feiten en cijfers. Hattie heeft de wetenschap feilloos weten te vertalen naar bruikbare handreikingen voor in de praktijk. Een voor een behandelt hij de fasen van interactie tussen leerkracht en leerling en beschrijft hij welke factoren een positieve invloed hebben op het leren en de ontwikkeling. Hierbij maakt hij onderscheid tussen de voorbereiding van de les, het starten van de les, het verloop van de les en het einde van de les. In elke fase wordt de lezer voorzien van praktische handreikingen beschouwd vanuit een evidence-based perspectief.

Volgens Hattie is het belangrijk dat de leerkracht het leren vooral bekijkt door de ogen van de leerling. Veel van wat in de klas gebeurt, wordt niet gezien door de leerkracht. We hebben dus informatie uit gesprekken en vragen van leerlingen nodig om zicht te krijgen op het denken, voelen en leren. De verhouding tussen praten en luisteren moet volgens Hattie verschuiven. De leerkracht moet minder praten en meer luisteren. Het onderwijs moet gedomineerd worden door vragen van leerlingen in plaats van vragen door de leerkracht.

Daarnaast toont Hattie aan dat het geven van gerichte feedback een van de meest effectieve interventies is. Feedback verkleint de kloof tussen waar het kind zit in de ontwikkeling en waar het kind naartoe wil. Feedback wordt krachtig wanneer het goed wordt ontvangen en wordt gebruikt. Dit vraagt onder andere om feedback op taak- en productniveau, procesniveau en het niveau van zelfregulatie.

Naast deze twee belangrijke kernen worden vele andere krachtige invloeden op het leren verder uitgewerkt. Daarnaast bevat elk hoofdstuk een aantal checklists waarmee scholen zicht kunnen krijgen op de stand van zaken ten aanzien van deze kritische succesfactoren en in welke mate deze worden toegepast. Het boek is niet enkel een aanrader voor leerkrachten maar ook zeker voor schoolleiders. Belanghebbende conclusies in dit boek zouden in overweging kunnen worden genomen bij het ontwerpen van het onderwijs, zeker nu er keuzes gemaakt moeten worden voor de nieuwe schoolplanperiode. *r*

Het boek verrijkt het denken, handelen en voelen van de leerkracht. Goed afgestemd onderwijs leidt tot leren zonder angst of overmatige frustratie en dat is zowel goed voor de leerling alsook voor de leerkracht.

Hattie heeft vele invloeden op het leren nader onderzocht. Hij stelt dat factoren sterk positief van invloed zijn op het leren als ze een effectgrootte hebben hoger dan 0.40.